

DJO Nousiainen Katriina(OM), Jokinen 22.02.2021  
Jasmiina(OM)

Asia

**Tasa-arvon unioni: HLBTIQ-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia 2020-2025, komission tiedonanto**

Kokous

U/E/UTP-tunnus

### Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 12.11.2020 tiedonannon *Tasa-arvon unioni: HLBTIQ-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia 2020-2025* (COM(2020) 698 final).

Komissio tulee seuraamaan strategian toimien täytäntöönpanoa, raportoimaan niiden edistymisestä sekä muokkaamaan niitä tarvittaessa. Komissio esittelee puoliväliarvion toimenpiteistä vuonna 2023.

### Suomen kanta

Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen on Suomelle keskeinen prioriteetti. EU:n toimia rasismien ja syrjinnän torjumiseksi tulee tehostaa. Suomi pitää EU:n uutta seksuaalivähemmistöjen oikeuksia koskevaa strategiaa tärkeänä askeleena seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksien edistämiseksi EU:ssa.

Suomi pitää tärkeänä, että syrjintää torjutaan kaikilla sektoreilla ja kaikilla tasoilla, myös EU:n omissa toimielimissä. Euroopan unionin tulee olla eturivissä suojelemassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksia.

Suomi tukee komission tavoitetta yhdenvertaisuuden valtavirtaistamisesta EU:n toiminnassa niin, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän vastainen ja yhdenvertaisuutta edistävä toiminta tullaan huomioimaan kaikissa EU:n menettelytavoissa, lainsäädännössä ja rahoitusohjelmissa.

Strategia on hyvin linjassa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman kanssa.

Yhdenvertaisuuslainsäädäntö on keskeinen HLBTIQ-oikeuksien turvaaja sekä kansallisesti että EU-tasolla. Suomi on tukenut pitkään neuvoteltua yhdenvertaisuusdirektiivin aikaansaamista. Suomi pitää komission tavoin tärkeänä myös turvata yhdenvertaisuuselinten itsenäisyyttä ja riippumattomuutta.

Suomi korostaa viranomaisten osaamista ja tietoisuutta vähemmistöjen kohtaamisesta ja erityistarpeista. Tämän tavoitteen toimeenpano vaatii määrätietoisia ja suunnitelmallisia toimia. EU-tasolla Suomi korostaa EU:n perusoikeusviraston täysimääräistä hyödyntämistä syrjintää koskevan tiedon tuottajana.

Suomi toimii EU:ssa aktiivisesti ja järjestelmällisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja muun muassa niitä koskevan vakiintuneen terminologian, kuten ”sukupuolten tasa-arvo”, ylläpitämiseksi. Tämä on entistä tärkeämpää, kun universaalien ihmisoikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon kyseenalaistaminen on lisääntynyt Euroopassa.

Komission tavoin valtioneuvosto pitää tärkeänä varmistaa kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset. EU:n monivuotisen rahoituskehityksen (2021–2027) osana oleva Kansalaisia, tasa-arvoa, perusoikeuksia ja arvoja koskeva rahoitusohjelma (Citizens, Equality, Rights and Values/ CERV) on keskeinen instrumentti, jolla komissio pyrkii tukemaan eri tasoilla toimivia kansalaisjärjestöjä ja muita kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Valtioneuvosto katsoo, että oikeusalan rahoitusohjelmilla tuetaan valtioneuvoston toistuvasti korostamien periaatteiden ja tavoitteiden toteuttamista unionissa, joita ovat muun muassa vapaus ja kansanvalta, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen sekä oikeusvaltioperiaate. Oikeusalan rahoitusohjelmista on aiemmin informoitu eduskuntaa (U 60/2018 vp ja UJ 46/2020 vp).

Komission tavoin Suomi pitää seksuaalivähemmistöjen turvallisuuden varmistamista ensiarvoisen tärkeänä. Suomi pitää tärkeänä, että vihapuhetta ja viharikoksia torjutaan unionitasolla tehokkaasti, ja korostaa digitaalisia palveluja koskevan asetusehdotuksen merkitystä sekä yhteistyötä tietoyhteiskunnan palveluntarjoajien kanssa.

Rikosoikeuden alalla keskeisintä laittoman vihapuheen torjumisessa on EU:n rasismipuitepäättöksen tehokas täytäntöönpano. Suomi suhtautuu varauksellisesti lisäharmonisointiin EU:n rikosoikeuden alalla vihapuheen ja viharikosten torjumiseksi, mutta ottaa tätä koskeviin mahdollisiin ehdotuksiin kantaa tapauskohtaisesti.

Suomi pitää tärkeänä, että EU:n rikosoikeudellinen toimivalta on tarkoin määritelty. On tärkeää, että harkitessaan EU:n toimivaltaan kuuluvien rikosten listan laajentamista vihapuheeseen ja viharikoksiin, komissio kiinnittää erityistä huomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja jäsenvaltioiden kuulemiseen sekä perussopimusten asettamiin rajoihin. Viharikokset ja vihapuhe ovat ilmiöitä, joiden yleinen, sananvapauteen liittyvät näkökannat huomioiva ja riittävän täsmällinen rikosoikeudellinen määrittely voi EU-tasolla olla hyvin haastavaa. EU-tasoinen määritelmien ja rangaistusasteikkojen harmonisointi voi myös olla vaikeasti yhteensovittavissa kansalliseen oikeusjärjestykseen. On myös tarkemmin arvioitava, voidaanko näitä ilmiöitä oikeudellisesti täysin rinnastaa SEUT 83 artiklassa lueteltuihin rikoksiin, kuten terrorismiin tai ihmiskauppaan. Kyseessä olisi ensimmäinen kerta, kun tätä luetteloa täydennettäisiin, ja EU:n toimivaltaa näin laajennettaisiin. Suomen alustava suhtautuminen on siten varautunut, mutta Suomi tarkastelee komission mahdollista ehdotusta tarkemmin ja ottaa siihen kantaa aikanaan.

## Pääasiallinen sisältö

### *Taustaa*

Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) vuonna 2019 tekemän tutkimuksen mukaan syrjintä seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun ja sukupuolen tunnusmerkkien perusteella oli kasvussa EU:ssa. 43%

seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista ihmisistä ilmoitti tuolloin tulleen syrjityksi, kun vielä vuonna 2012 syrjityksi ilmoitti tulleen 37 % seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista vastaajista. Vaikka EU:n laajuisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin suhtaudutaan aiempaa hyväksyvämmiin, yhdeksässä EU-maassa hyväksyvä suhtautuminen heihin on heikentynyt.

Monen EU-maissa asuvan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan ei ole turvallista osoittaa julkisesti kiintymystä tai olla kotona tai töissä avoin seksuaalisesta suuntautumisestaan, sukupuoli-identiteetistään, sukupuolen ilmaisustaan tai sukupuolen tunnusmerkeistään. Kaikki eivät koe turvalliseksi ilmoittaa poliisille sanallisista hyökkäyksistä tai fyysisestä väkivallasta. Moni seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva on myös köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa.

Koronaviruskriisi on aiheuttanut lisäpaineita kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville ihmisille, myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville. Koronarajoitukset ovat sulkeneet monia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ympäristöihin, joissa he voivat olla vaarassa kohdata väkivaltaa tai kärsiä lisääntyneestä ahdistuksesta tai masennuksesta. Laajalle levinneet valeuutiset ovat jopa syyttäneet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä viruksen levittämisestä.

Osassa EU-maita on myös nähtävissä huolestuttava kehitys kohti lisääntyvää vastustusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaan. Tästä esimerkkinä ovat hyökkäykset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen julkisia tilaisuuksia, kuten Pride-kulkueita vastaan, alueiden julistautumiset ”HLBTIQ-ideologiasta vapaiksi” sekä homofobinen pelottelu karnevaalien yhteydessä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien puolesta työskentelevät järjestöt ovat raportoineet niihin kohdistuvasta lisääntyneestä vihamielisyydestä samalla, kun niin kutsuttu anti-gender- tai anti-HLBTIQ-liike kasvaa. On tärkeää, että EU-jäsenvaltiot reagoivat nopeasti näitä kehityskulkuja vastaan.

Komission ensimmäinen HLBTIQ-strategia vastaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamaan epäyhtenäisyyteen ja muihin haasteisiin. Strategiassa kiinnitetään erityistä huomiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vaihteleviin tarpeisiin sekä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Strategian tavoitteena on nostaa kuuluviin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ääntä sekä tukea jäsenvaltioiden ja muiden toimijoiden yhteistyötä syrjintään vastaamiseksi. Strategia on hyväksytty aikana, jolloin tietyissä jäsenmaissa on näkyvissä perusoikeuksien murenemista tai niistä lipeämistä.

#### *Komission strategia pääpiirteittäin*

Komission HLBTIQ-strategiassa määritellään useita kohdennettuja toimenpiteitä seuraaville viidelle vuodelle. Tämän lisäksi strategiassa kiinnitetään huomiota tiettyjen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityiskysymysten valtavirtaistamiseen EU-politiikassa, lainsäädännössä ja rahoitusohjelmissa.

Komissio kehottaa myös EU-jäsenvaltioita hyödyntämään olemassa olevia hyviä käytäntöjä sekä laatimaan omia kansallisia toimintasuunnitelmiaan koskien HLBTIQ-ihmisten yhdenvertaisuutta. Jäsenvaltioiden toimet täydentävät komission strategian toimenpiteitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvissa asioissa.

Komission strategian toimenpiteet on jaoteltu neljän pääkohdan alle, jotka ovat syrjinnän torjunta, turvallisuuden varmistaminen, HLBTIQ-henkilöiden osallisuutta

edistävän yhteiskunnan rakentaminen sekä HLBTIQ- ihmisten yhdenvertaisuuden edistäminen kaikkialla maailmassa.

Syrjinnän torjunnassa komission keskeisiä toimenpiteitä ovat muun muassa raportointi yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista annetun direktiivin soveltamisesta vuonna 2021 sekä uuden lainsäädännön esittäminen liittyen erityisesti tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusviranomaisten roolin vahvistamiseen. Komissio tulee myös esittämään lainsäädäntökehystä, jolla vastataan tekoälyjärjestelmiin liittyviin syrjintäriskeihin. Komissio tukee jäsenvaltioita muun muassa varmistamaan lainsäädännön suojaa seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun tai sukupuolen tunnusmerkkeihin perustuvaa syrjintää vastaan eri elämänaloilla. Komissio myös tukee jäsenvaltioita turvallisen ja syrjimättömän koulutuksen järjestämisessä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille ja nuorille. Horizon Europe- investointiohjelman puitteissa komissio tukee HLBTIQ- ihmisten kannalta keskeistä terveystutkimusta.

Euroopan yhteisen turvapaikkajärjestelmän ja sen uudistuksen yhteydessä komissio varmistaa asianmukaisen suojelun erityisen haavoittuvassa asemassa oleville kansainvälistä suojelua hakeville henkilöille, mukaan lukien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaista kohtelua tuetaan myös turvapaikka- ja maahanmuuttorahaston toiminnassa. Komissio tukee jäsenvaltioita vastaamaan kansainvälistä suojelua hakevien HLBTIQ-ihmisten erityistarpeisiin osana turvallisia vastaanotto-, pidätys- ja asuinolosuhteita muun muassa edistämällä kokemusten vaihtoa hyvistä käytännöistä eri jäsenvaltioiden välillä. Euroopan turvapaikka-asioiden tukivirastossa kehitetään koulutusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten kanssa työskenteleville viranomaisille ja tulkeille.

HLBTIQ-henkilöiden turvallisuuden varmistamiseen liittyen komissio tulee muun muassa vuonna 2021 esittämään aloitteen lisätä viharikokset ja vihapuheen, myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvina, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan mukaisten, niin kutsuttujen EU-rikosten listalle.

Komissio myös vahvistaa keinoja puuttua verkossa ilmenevään vihapuheeseen sekä väärän tiedon levittämiseen. Komissio järjestää rahoitusmahdollisuuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvien viharikosten, vihapuheen, väkivallan ja vahingollisten käytäntöjen vastaisiin hankkeisiin. Vahingollisilla käytännöillä tarkoitetaan esimerkiksi intersukupuolisten lasten tarpeetonta kirurgiaa tai muuta lääketieteellistä hoitoa, transsukupuolisten pakollista lääkehoitoa sekä toimia, joilla pyritään muuttamaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä. Komissio myös edistää rikosten uhrien oikeuksien toteutumista. Lisäksi komissio tulee esittämään suosituksen naisiin ja tyttöihin kohdistuvien vahingollisten käytäntöjen estämisestä.

Komissio tukee jäsenvaltioita jakamaan kokemuksia hyvistä käytännöistä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan vihapuheen ja viharikosten vastaisessa työssä ja edistämään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville rikosten uhreille turvallista ja uhreja tukevaa ympäristöä. Komissio kannustaa jäsenvaltioita myös kehittämään koulutusta ja osaamista poliisiviranomaisille, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin henkilöihin kohdistuvat ennakkoluulot pystytään paremmin tunnistamaan ja kirjaamaan ja jotta rikosten raportointi lisääntyisi.

HLBTIQ-henkilöiden osallisuutta edistävien yhteiskuntien rakentamiseksi komissio tulee muun muassa esittämään lakialoitteen vanhemmuuden vastavuoroisesta tunnustamisesta jäsenvaltioiden välillä sekä selvittää mahdollisuutta tukea samaa sukupuolta olevien parisuhteen vastavuoroista tunnustamista jäsenmaiden välillä. Vuonna 2022 komissio tarkistaa vuonna 2009 laadittuja vapaan liikkuvuuden suuntaviivoja heijastamaan perheiden moninaisuutta. Komissio myös osallistuu työhön, jossa pyritään helpottamaan kaikkien perheiden, mukaan lukien sateenkaari-perheiden, vapaan liikkuvuuden hyödyntämistä. Komissio tulee kiinnittämään erityistä huomiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien perheisiin seurattessaan EU-oikeudellisten perheoikeussäännösten noudattamista ja kannustaa jäsenvaltioita soveltamaan oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen sekä EU-säännöksiä perheoikeuden alalla oikein.

Komissio myös kannattaa sitä, että jäsenvaltiot muun muassa luovat lainsäädäntöä ja käytäntöjä sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen mahdollistamiseksi sekä edistävät transsukupuolisten, muunsukupuolisten ja intersukupuolisten ihmisten syrjimättömyyttä keskeisissä asiakirjoissa, hakemuksissa, selvityksissä ja prosesseissa.

HLBTIQ- henkilöiden yhdenvertaisuuden edistämiseksi kaikkialla maailmassa komissio tukee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuutta vahvistavia toimenpiteitä naapuruus□, kehitys□ ja kansainvälisen yhteistyön välineen (NDICI) ja liittymistä valmistelevalle tukivälineen (IPA) avulla. Lisäksi komissio panee toimeen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia tukevia toimenpiteitä vuosien 2020-2024 ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan EU:n toimintasuunnitelman ja EU:n seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ihmisoikeuksien edistämistä ja turvaamista koskevien suuntaviivojen mukaisesti.

Kohdennettujen toimenpiteiden lisäksi komissio tulee myös edistämään yhdenvertaisuuden valtavirtaistamista EU:n toiminnassa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän vastainen ja yhdenvertaisuutta edistävä toiminta tullaan huomioimaan kaikissa EU:n menettelytavoissa, lainsäädännössä ja rahoitusohjelmissa. Komission ehdotuksessa uudeksi yhteisiä säännöksiä koskevaksi asetukseksi (Common Provisions Regulation, CPR) on EU:n perusoikeuskirjaan liittyvä mahdollistava ehto. Komissio tulee valvomaan tämän ehdon noudattamista EU-rahoitteisissa hankkeissa sekä muutoinkin seuraa EU-rahoitteisten hankkeiden toimeenpanoa sen varmistamiseksi, että niissä noudatetaan yhdenvertaisuuden periaatetta ja EU-oikeutta. Komissio myös kehottaa Euroopan perusoikeusvirastoa (FRA) ja EU:n tasa-arvoinstituuttia (EIGE) jatkamaan jäsenvaltioiden tukemista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevan tiedon keräämisessä.

Komissio myös kannattaa sitä, että jäsenvaltiot kehittävät kansallisia toimintaohjelmia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

## **EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely**

Strategia ei ole unionin säädös, jolla olisi oikeusperusta. Strategian sisällön kannalta merkityksellisiä oikeusperustoja ovat mm:

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 2 ja 10 artikla ja SEUT-sopimuksen 19 artikla ja 83 artikla.

EU:n perusoikeuskirjan 20 ja 21 artikla.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan 1 kohdassa säädetään Euroopan parlamentin ja neuvoston toimivallasta koskien niin kutsuttuja EU-rikoksia.

EU-rikkokset ovat sellaisia erityisen vakavia rikollisuuden muotoja, jotka ovat rajat ylittäviä joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai siksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Neuvosto tekee ratkaisunsa yksimielisesti Euroopan parlamentin hyväksynnän saatuaan. Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä annetuilla direktiiveillä säätää tällaisten rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä. EU-rikkokset on lueteltu 83 artiklassa. Rikollisuudessa tapahtuneen kehityksen perusteella neuvosto voi tehdä päätöksen, jolla määritellään muita rikollisuuden aloja, jotka täyttävät 1 kohdassa tarkoitetut edellytykset.

## **Käsittely Euroopan parlamentissa**

Euroopan parlamentissa vastuuvaliokunta on Kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunta (LIBE).

Euroopan parlamentin HLBTIQ- henkilöihin keskittyvä laajennettu työryhmä keskusteli komission strategiaehdotuksesta helmikuussa 2020 komissaari Dallin kanssa ja piti strategiaa tervetulleena. Euroopan parlamentti keskusteli komission HLBTIQ-strategiasta täysistunnossaan 25.11.2020.

Euroopan parlamentti on pitänyt pitkään esillä HLBTIQ-ihmisten asemaa ja vuodesta 2014 vaatinut monivuotisen strategian laatimista heidän oikeuksien suojelemiseksi. 14.2.2019 antamassaan päätöslauselmassa Euroopan parlamentti kehotti komissiota muun muassa laatimaan monivuotisen strategian HLBTIQ- oikeuksien edistämiseksi (2019/2573(RSP)). Parlamentti on aiemmin myös vaatinut useita uuteen strategiaan sisältyviä yksittäisiä toimenpiteitä, kuten toimia HLBTIQ- henkilöihin kohdistuvan vihapuheen ja viharikosten torjumiseksi sekä toimia, joilla varmistetaan, että samaa sukupuolta olevat parit ja heidän perheidensä voivat aidosti harjoittaa oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen EU-alueella.

## **Kansallinen valmistelu**

EU-25 –jaoston kirjallinen käsittely 11.-17.2.2021

EU-7 –jaoston kirjallinen käsittely 11.-17.2.2021

EU-35 –jaoston kirjallinen käsittely 11.-17.2.2021

## **Eduskuntakäsittely**

-

## **Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema**

Yhdenvertaisuuslaissa kielletään syrjintä muun muassa seksuaalisen suuntautumisen perusteella sekä asetetaan viranomaisille, koulutuksen järjestäjille ja työnantajille velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuslailla on pantu täytäntöön EU:n syrjintä- ja työsyryntädirektiivit. Hallitusohjelman mukaisesti hallitus on käynnistänyt yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen. Yhdenvertaisuuslaki antaa laajaa suojaa syrjinnältä, mutta lain toimeenpanoa tulee tehostaa entisestään. Erityisesti yhdenvertaisuuden edistämismvelvollisuuden toimeenpanoa tulee tehostaa. Tasa-arvolaissa kielletään syrjintä sukupuolen, mukaan lukien sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun, perusteella sekä asetetaan viranomaisille, koulutuksen järjestäjille ja työnantajille velvollisuus edistää tasa-arvoa ja ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää.

## Taloudelliset vaikutukset

Strategialla ei ole suoria taloudellisia vaikutuksia.

## Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma sisältää useita kirjauksia, joiden tavoitteena on edistää HLBTIQ-ihmisten (homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset, queerit) yhdenvertaisuutta. Näiden kohdennettujen tavoitteiden lisäksi hallitusohjelma sisältää lukuisia yleisempiä tavoitteita, joiden toimeenpanolla on myönteisiä vaikutuksia myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseen.

Hallitusohjelma sisältää sekä lainsäädännön kehittämishankkeita että politiikkatoimia, joiden avulla syrjinnän vaarassa olevien väestöryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista turvataan. Hallitusohjelman mukaisesti säädetään itsemääräämisoikeutta kunnioittava laki sukupuolen vahvistamisesta. Lakiehdotus on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2021 aikana. Lisäksi hallitusohjelman mukaisesti vahvistetaan intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta ja luovutaan pienten lasten kosmeettisesta, ei-lääketieteellisestä sukulinkirurgiasta. Myös hallitusohjelmaan sisältyvillä kirjauksilla äitiys- ja isyyslakien yhdistämiseksi vanhemmuuslaiksi ja ei-kaupallisia sijaissynnytysjärjestelyitä koskevan selvityksen tekemiseksi on selkeät liittymät HLBTIQ-ihmisten oikeuksien edistämiseen.

Tavoitteena on myös lisätä toimia, joilla edistetään kansallisten viranomaisten osaamista ja tietoisuutta vähemmistöjen kohtaamisesta ja erityistarpeista. Tätä tavoitetta edistetään muun muassa osana eri hallinnonalojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä.

Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten osalta hallitus seuraa järjestöjen avustusten ja rahoituksen riittävyyttä muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisäksi selvitetään järjestöille jaettavien avustusten sekä valtionapujen käytäntöjä eri hallinnonaloilla ja soveltuvin osin yhdenmukaistetaan. Uudistustyön lähtökohtana on kansalaisjärjestöjen autonomian kunnioittaminen ja byrokratian keventäminen, pitkäjänteisyyden ja ennakoitavuuden turvaaminen, järjestöjen yhdenvertainen kohtelu sekä avoimuus ja läpinäkyvyys.

Oikeusministeriö koordinoi kansallista syrjinnän seurantajärjestelmää. Seurantajärjestelmän asiantuntijatyöryhmä asetettiin uudelle kolmivuotiselle toimikaudelle (1.10.2020-31.12.2022), koska hallitusohjelman mukaisesti kansallista syrjinnän ja viharikosten seurantaa vahvistetaan. Seurantajärjestelmän puitteissa oikeusministeriö julkaisee temaattisia tutkimuskoosteita (Policy Brief) syrjinnästä suomalaisessa yhteiskunnassa. Helmikuussa 2021 valmistuu tutkimuskooste HLBTIQ-henkilöiden syrjintäkokemuksista eri elämänalueilla. Kevään 2021 aikana valmistuu myös seurantaselvitys vuonna 2014 julkaistusta selvityksestä *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien perus- ja ihmisoikeudet Suomessa* (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-388-7>).

Oikeusministeriö toteuttaa yhdenvertaisuuden edistämisen kehittämishankkeita, joiden puitteissa tuotetaan työkaluja ja materiaaleja sekä vahvistetaan erityisesti yhdenvertaisuuden edistämismallien toimijoiden osaamista. Hankkeet ovat saaneet

rahoitusta EU:n Perusoikeudet, tasa-arvo ja kansalaisuus-ohjelmasta (REC-ohjelma). Hankkeiden kautta oikeusministeriö on pyrkinyt lisäämään yhdenvertaisuustyön resursseja strategisella tavalla. Oikeusministeriön *Rainbow Rights –hankkeessa* (2017-2019) edistettiin yhdenvertaisuuslain toimeenpanoa erityisesti paikallisella tasolla. Erityinen fokus oli tietoisuuden lisäämisessä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityistarpeista. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt eivät usein uskalla ilmoittaa kokemastaan syrjinnästä tai viharikoksista viranomaisille. *Tiedolla vihaa vastaan* –hankkeessa on tuotettu materiaaleja viharikoksista HLBTIQ-ihmisille sekä koulutettu sateenkaarijärjestöjä viharikoksen tunnusmerkeistä sekä uhreille saatavilla olevista tuen rakenteista. Hankkeessa on myös koulutettu poliiseja yhdenvertaisuudesta ja viharikoksista.

Sisäministeriön hallinnonalalla maahanmuuttoviraston toiminnassa on pyritty huomioimaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvät erityiskysymykset järjestämällä koulutuksia aiheesta. Lisäksi poliisihallinnossa yhdenvertaisuuden, syrjinnän ja häirinnän teemoja on huomioitu osana vuonna 2020 toteutettua epäasiallisen työkäyttytymisen, häirinnän ja työsyryjinnän hallinnan verkkokoulutusta koko henkilöstölle.

Keväällä 2021 oikeusministeriössä käynnistyy kolme EU-hanketta, joiden tarkoituksena on vahvistaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluosaamista, viharikosten vastaista työtä sekä kehittää syrjintätiedon keruuta kansallisella tasolla. Hankkeet tukevat hallitusohjelman toimeenpanoa.

Suomen EU:n puheenjohtajuuskaudella vuonna 2019 järjestettiin EU-komission aloitteesta konferenssi, jonka aiheena oli HLBTIQ-ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Euroopan unionissa. Konferenssin tarkoituksena oli arvioida edellisen komission toimia HLBTIQ-ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä hakea laajasti näkemyksiä erilaisilta toimijoilta eri puolilta Euroopan unionia uuden komission työn pohjaksi. Komissio julkaisi konferenssin keskusteluista raportin: [https://ec.europa.eu/info/files/conference-report-advancing-lgbti-equality-eu-2020-and-beyond-0\\_en](https://ec.europa.eu/info/files/conference-report-advancing-lgbti-equality-eu-2020-and-beyond-0_en).

Suomi edistää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia myös kahden- ja monenvälisissä suhteissaan osana ihmisoikeus- ja kehityspoliittista toimintaansa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla kiinnitetään huomiota HLBTIQ-kysymyksiin osana tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioita erityisesti opettajankoulutuksessa. Esimerkiksi valtakunnallisessa SetSTOP- hankkeessa on tuotettu opettajankoulutuksia varten oppisisältöjä ja -materiaaleja ja kehitetty toiminnallisia malleja sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien ongelmien tunnistamiseksi ja ongelmiin puuttumisen nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi. Hankkeessa käsiteltyjä teemoja ovat muun muassa sukupuolitietoinen kasvatus ja sukupuolen moninaisuus.

## Asiakirjat

Komission tiedonanto ”Tasa-arvon unioni: HLBTIQ-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia 2020-2025”, COM(2020) 698 final

## Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

OM/Katriina Nousiainen, puh. 0295150275

OM/Jasmiina Jokinen, puh. 0295150078  
OM/Salla Silvola, puh. 0295150314  
OM/Jussi Matikkala, puh. 0295150486  
UM/Janina Hasenson, puh. 0295 351 902  
SM/Heidi Lempiö, puh. 0295488692  
STM/Jaska Siikavirta, puh. 0295163394

**EUTORI-tunnus**

EU/2020/1637

**Liitteet****Viite**

---

|                            |                                                                          |
|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Asiasanat<br><b>Hoitaa</b> | perusoikeudet, tasa-arvo, yhdenvertaisuus<br><b>OM, SM, STM, TEM, UM</b> |
| Tiedoksi                   | EUE, LVM, MMM, OKM, VNK, VTV, YM                                         |

---